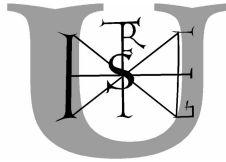

**GÖDÖLLŐ
SZENT ISTVÁN EGYETEM**

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

**REGIONÁLIS TÉRSÉGFEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEK KOVÁSZNA
MEGYÉBEN**

Készítette:

Botos Attila

Témavezető:

Dr. Villányi László

intézeti igazgató, egyetemi tanár
a közgazdaságtudomány kandidátusa

**Gödöllő
2005**

A doktori iskola

megnevezése: Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola

tudományága: Gazdálkodás- és Szervezéstudományok

vezetője: Dr. Szűcs István
egyetemi tanár, tudomány doktora, közgazdaságtudomány
SZIE, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar,
Gazdaságelemzési Módszertani Tanszék

Témavezető: Dr. Villányi László
intézeti igazgató, egyetemi tanár
a közgazdaságtudomány kandidátusa
SZIE, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar,
Agrár- és Regionális Gazdaságtani Intézet

.....
Az iskolavezető jóváhagyása

.....
A témavezető jóváhagyása

1. BEVEZETÉS

„Az ötleteknek következménye van”
Reichard Weaver

A téma aktualitása

A társadalmi-gazdasági folyamatok vizsgálatának fontos és történelmileg egyre inkább az érdeklődés középpontjába kerülő dimenzióját a térbeliség jelenti. Valamennyi fejlődéstörténeti korszak általános jellemzője az egyenlőtlen területi fejlődés. Jellemző ez Romániára is, ahol mély gazdaságtörténeti gyökerei vannak a fejlettségbeli differenciálódásnak.

A rendszerváltással bekövetkező gazdasági válságjegyek az országos fejlettséget meghatározó „szakadék” elmélyüléséhez vezettek. Világossá vált, hogy az eddigi területfejlesztési politika és eszközrendszer nem elegendő. A leszakadás megfékezéséhez és a közeledést a külföldi területfejlesztési források uniós csatlakozást követő megszerzése jelenti. A területi válságból való kilábalásnál a „globális gondolkodás és lokális cselekvés” eszméjét célszerű szem előtt tartanunk.

Románia területi politikáját két összefüggésrendszer jellemzi: egyrészt az Európai Unió regionális politikájával és a kelet-közép-európai fejlesztési elképzelésekkel való összhang kialakítása végett az országok európai térszerkezetbe történő szerves bekapcsolása, másrészt az adott ország és az egyes régiók átfogó fejlesztése.

A régióra vonatkozó fejlesztési programok az alapvető feltételek módosítását célozzák, ami hosszú időtávot igényel. Az intézményeket, a lehetőségeket, az embereket fejlesztik, nem egyszerűen csak támogatásokat nyújtanak.

A fejlesztés lényegében mindig stratégiai jellegű cselekvést jelent. A területfejlesztés a regionális szintű nagy beruházásokat, infrastrukturális fejlesztéseket jelent a régió belül. A területfejlesztés esetében az ökonómiai, műszaki, gazdaság-földrajzi megfontolások a döntők.

A kutatás célkitűzései

A dolgozat legfontosabb célkitűzései a következők:

A regionális tudományra irányuló állásfoglalások vázolója, valamint a tudományos szemlélet alapfogalmának, a régióknak többoldalú megközelítése, a kapcsolódó szakirodalom feldolgozását követeli meg. Tudományáganként, nemzetközi fórumonként és tudósonként is differenciált a régió lehatárolása, az előbbiekből adódóan átfogó képet kívánok kialakítani az egyes iskolák tanairól, valamint Kovászna megye térségéről, mint régióról.

Az Európai Unió napjainkban számos közép- és kelet európai régiót illetve regionális együttműködést is támogat. Fontos célnak tekintem szűkebb hazám, Kovászna megye fejlesztési lehetőségeinek feltárását és vizsgálatát .

Kiemelten fontosnak tartom Kovászna megyében működő, nagy társadalmi-gazdasági kihatással bíró illyefalvi LAM alapítvány által szervezett programok hatékony működését, mely elősegíti a régió fejlődését.

A dolgozatomban igyekszem a felsorolt célok segítségével egyfajta feltáró-analizáló elméleti jellegű ismereteket közvetíteni, Kovászna megye társadalmi-gazdasági elemzésén keresztül. Kovászna megye középtávú fejlesztési stratégiájának felvázolásával egy tárgyilagos képet kívánok nyújtani a megye jelenlegi társadalmi-gazdasági helyzetéről, leltározom a főbb társadalmi-gazdasági folyamatokat, hogy meghatározhassam ezek spontán fejlődési irányvonalát.

Felvázolom azt a hipotetikus jövőképet, amely irányába a fontosabb társadalmi és gazdasági folyamatok vezetnek, ha nem történik tudatos beavatkozás.

Végül, megvalósítható alternatívákat próbálok kínálni arra, hogy az erőforrások, és erőfeszítések tudatos összpontosításával hogyan lehet elősegíteni a megye fenntartható fejlesztését.

Arra törekedtem, hogy a stratégia struktúrája megfeleljen az Európai Unió, valamint az EUROSTAT előírásainak, hogy beilleszthető legyen a romániai 7-es, azaz, a Közép régió, a majdani Székelyföldi régió fejlesztési terveibe, valamint az romániai Országos Fejlesztési Tervbe, és összemérhető legyen a fentiekkel, valamint a szomszéd megyék stratégiáival.

Konklúzióként megfogalmaztam azokat a következtetéseket, illetve további javaslatokat, melyek az Európai Unió követelményeihez igazodó, területi tagoltságon alapuló gazdasági kapcsolatokra is serkentőleg hatnak.

SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

A regionális tudományban meghatározó az összehasonlítás szerepe, tehát az adott társadalmi folyamatok térbeliségéből eredeztethető közös vonásai mellett azoknak az egyes társadalmi szférákban betöltött eltérő jellegére is rámutat. A többi területi tudománytól eltérően viszont nemcsak a tér, térbeliség központi szerepe mondható el, hanem tárgya a társadalmi térrel azonos. Ugyanakkor „a tér fogalma elválaszthatatlan az egyenlőtlenség fogalmától” (ENYEDI, 1996), ami szintén az összehasonlítás fontosságát vonja magával. Modell-központú tudománynak számít, ahol a modellek a társadalom térbeli működésének egészét, illetve az egyes részterületek sajátosságait tárják fel.

A szociológia, az antropológia az etnikai-kulturális, szellemi-tudati összetartozásra helyezi a hangsúlyt, a politológia a hatalom megosztásának folyamatában keresi a régiók szerepét. A jog, az igazgatástudomány szemléletében fontos momentum az intézményesült irányítási funkció: a régió fogalmára az Európa Tanács Helyi és Regionális Önkormányzati Állandó Konferenciája például a következő meghatározást adta: "A régió olyan közigazgatási egység, amely közvetlenül a központi igazgatási szint alatt helyezkedik el, önálló politikai felelősséggel felruházott, mely politikai önállóságot választott testület által, vagy ennek hiányában a régió szintjén a közvetlenül alatta levő önkormányzati szint által delegált tagokból álló testület vagy szervezet gyakorolja." (BALÁZS, 1993)

A régió tágabb, bőségebb tartalmat magában rejtő kifejezés. Míg az igazgástudomány az intézményesült irányítási funkcióban, a politológia a hatalommegosztás terén kutatja a régiók szerepét, addig a földrajz a gazdasági-társadalmi komplexitást hangsúlyozza, a szociológia és az antropológia pedig az etnikai-kulturális összetartozást emeli ki.

A térség nem azonosítható a régió fogalmával, ugyanis egy térség akkor válik régióvá „ha két folyamat, azaz a társadalmi-gazdasági reálszerveződésben jelentkező regionalizálódás, illetve a tudati-kulturális, valamint szervezeti-intézményi-politikai szférákban jelentkező regionalizmus kettőssége bizonyítottan jelen van egy adott térségben” (NEMES-NAGY, 1997).

A Regionális Közösségi Karta (1988) 1. cikkelye szerint a régió:

1. Földrajzi szempontból nyilvánvaló egységet képez, avagy olyan területek homogén komplexuma, melyek zárt szerkezetet alkotnak, amelyek lakosságát bizonyos közös elemek jellemzik, akik az ebből származó tulajdonságokat szeretnék megőrizni azért, hogy elősegítsék a kulturális, társadalmi és gazdasági fejlődést.
2. A lakosság „közös elemein” a nyelvet, kultúrát, történelmi tradíciót, a gazdaságot és a közlekedést érintő közös jellemzői értendők. De nem feltétlenül szükséges, hogy ezen elemek egyidejűleg érvényesek legyenek.
3. Ezen egységeknek a különböző államokban más-más elnevezése, jogi politikai helyzete lehet, ami a jelen kartában lefektetett megfontolásokból nem zárja ki őket.

A régiók és az állam közötti hatalommegosztás meghatározó ismérve. A regionalizmus és a politikai decentralizáció kölcsönösen feltételezi egymást. A közigazgatásban a rendszerváltással meggyengített megyék gyengének bizonyulnak a regionális fejlesztés szempontjából, a régióknak viszont problémát jelent a döntéshozatal hiánya. A decentralizáció is gondokat okoz mind a magyar megyék, mind a régiók szemszögéből.

Úgy gondolom, hogy kelet-európai térségben bekövetkezett társadalmi és gazdasági változások új regionális folyamatokat indítottak el. Az eddig egységesnek deklarált keleti régió hirtelen önálló egységekre bomlott, újraszerveződésüket várhatóan egészen más érdekviszonyok fogják meghatározni, mint korábban. Magyarországon a változás két lényeges folyamatát kell megemlíteni, melyek az országos léptékű területrendezést és helyzetét meghatározzák: a piacgazdaságra való áttérést és a demokratikus intézményrendszer kialakítását. A centralizált tervezési szisztémát a piacgazdaság váltja fel, amely a gazdasági struktúra átalakítása, a vállalatok privatizációja és a gazdaságtalan termelőegységek felszámolása mellett megy végbe.

Ebben a folyamatban az állampolgári jogok érvényesülése, az új földjog, az új tulajdonosi és érdekviszonyok új kihívásokkal szembesítik a területrendezést. A települési önállóság a gazdálkodás önállóságát is jelenti, új eszközök jelennek meg a területrendezés tervezésének és végrehajtásának folyamatában. Az európai integrációs folyamatokhoz való csatlakozás elvárja a területi tervezéstől az európai tervezési rendszerek megismerését, tapasztalatainak a magyar viszonyokra való adaptálását, a területi és információs egységet biztosító kommunikációs infrastruktúra fejlesztését, továbbá a gazdasági és területi innovációt. (ENYEDI, 1996)

A piacgazdaság viszonyai között az állam közvetett és közvetlen beavatkozásaival, akcióival hozzájárulhat egyes térségek adottságainak kihasználásához. Az országban végbement/végbemenő társadalmi-gazdasági átalakulás térszerkezetet formáló hatása, a területi egyenlőtlenségek alakulására gyakorolt befolyása hosszabb időszakot átívelő folyamat. (ENYEDI, HORVÁTH, 2002)

Az ország vázolt területi megosztottsága tükröződik napjaink egyik legfeszítőbb társadalmi problémája, a munkanélküliség területi alakulásában is. A munkanélküliség – az említett okoknál fogva – lényegesen alacsonyabb arányú az Észak-Dunántúlon és a főváros tágabb környezetében, de az átlagost messze meghaladó az észak-keleti országrészen.

A regionalizmus jellemzői Romániában

A román területfejlesztési koncepciót 1997-ben fogalmazták meg (Carte Verde) anélkül, hogy a régiókat a területfejlesztés alapegységeként pontosan meghatározta volna. Romániában a területfejlesztés alapvető célja, hogy "ösztönözze az interregionális, a belső, a nemzetközi és a határ menti együttműködéseket, valamint az európai régiókat, illetve a fejlesztési régiók közreműködését az európai területi munkamegosztásban, a két vagy többoldalú kapcsolaton alapuló projektek megvalósítását elősegítő intézmények elterjedését az ország által aláírt nemzetközi megállapodásoknak megfelelően".

A regionális politika alapegysége a fejlesztési régió, mely a román jogalkotást tanulmányozva, véleményem szerint az alábbi, régiókat determináló elveken nyugszik:

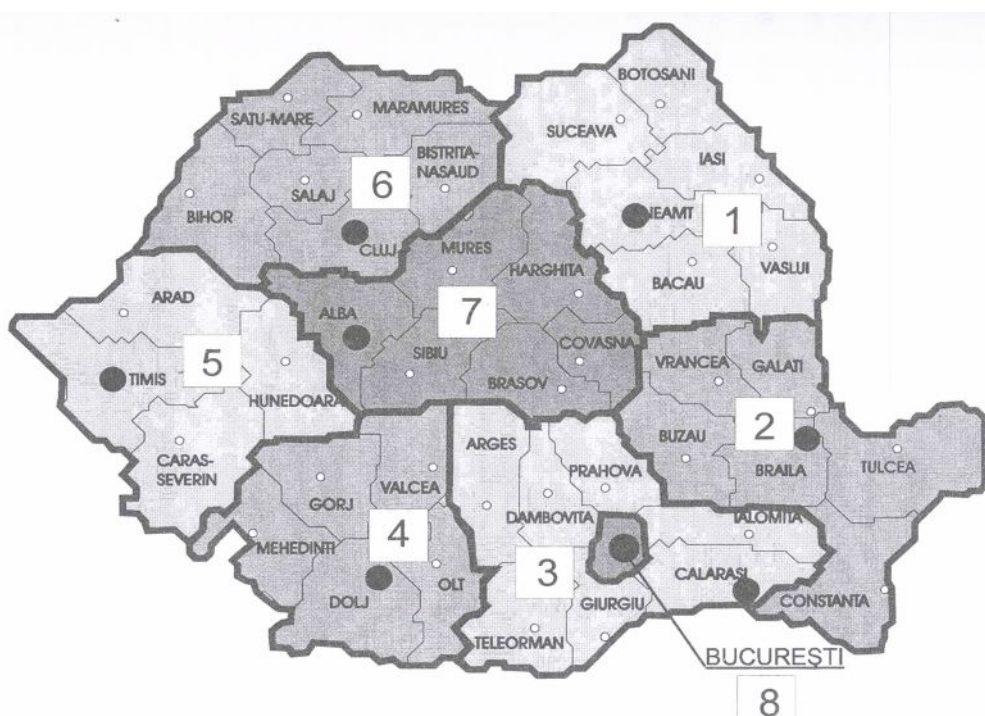
- a területi problémák feltárásának iránya,
- különböző típusú programok célterületének a kialakítása,
- regionális fejlesztéssel foglalkozó szakemberek képzése,
- a régió belüli lakosság együttműködése.

A romániai szakmai közvélemény álláspontja alapján a regionális fejlesztés szereplőinek a közreműködése az egész folyamat elején sokkal fontosabb, mint a régió pontos lehatárolása. Egy ország régiókra történő felosztása közigazgatási vagy fejlődési szempontok alapján történhet. Az egy vagy többszintű adminisztratív szerkezet létrehozásának a célja a demokratikus kormányzás

és a hatékonyabb kapcsolat megteremtése a nemzeti életvitel különböző jelenségeivel. Az adminisztratív felosztás egy alternatíva nélküli törvényes folyamat, amely kialakítja az ország adminisztrációs alegységét. Az adminisztrációs felosztás (sok esetben az adminisztrációs egységek sokszorozódása révén is) olyan helyzetben is teljesülhet, mely költségmegtakarításon alapuló fejlődést valószínűsít, ugyanis az előző állapot kevésbé hatékony.

Romániában az adminisztratív (közigazgatási) egységet viszont továbbra is – az 1920. évi békeszerződést követően megváltoztatott – történelmi megyék képezik (DUTKÓ, 2000, KERÉKES – MEZEI, 2000). E szervezeti forma hátránya, hogy sok megye van (42, melyben Bukarest is megjelenik, a fővárosi besorolás mellett). A regionális fejlesztési igények az adminisztratív egységeken túl külön fejlesztési szinteket követelnek meg. A túlságosan kicsi 42 megye ugyanis az uniós forrásokból hatékonyan nem támogatható. (ADR: Planul de dezvoltare al Regiunii 7 „Cenru”.)

A fejlődés követelménye tehát a megyéknél nagyobb területi egységek megteremtését kényszeríti ki. A 42 megye alapján 8 fejlesztési régió kialakítására került sor (1. ábra).

1. ábra: Fejlesztési régiók Romániában

Jelmagyarázat:

- 1-Észak-Kelet, 2-Dél-Kelet, 3-Dél, 4-Dél-Nyugat, 5-Nyugat, 6-Észak-Nyugat, 7-Közép, 8-Bukaresti-Ilfov fejlesztési régiók

Forrás: BARTUCZ et al, 2000

A román területfejlesztési törekvéseket vizsgálva az a határozott álláspontom, hogy a makroregionális felosztásnak az a hátránya, hogy csak akkor lehet hatékony, ha az adminisztratív régiók (megyék), amelyek alapján létrejött fejlesztési régiók önkéntes együttműködésre hajlandók. Ez az együttműködés viszont nem lehet a kormány kényszerítő határozatának a terméke, de elő lehet segíteni, ha a makrorégióban használatos regionális befektetési programokat hatékonyan kihasználják, melyek nagymértékben függenek a megyék együttműködési hajlamától.

A fejlesztési régiók meghatározása három jellemző alapján történt (Ministerul Dezvoltarii și Prognosei, 1998):

1. a hasonló társadalmi-gazdasági profillal rendelkező megyék meghatározása (15 megyecsoporthoz),
2. a működési kapcsolatok, a kommunikációs vagy humán infrastruktúra szerint hasonló megyecsoporthoz fejlesztési régiókba történő összevonása (8 fejlesztési régió),
3. a fejlesztési régiókon belül különleges fejlődési problémával (mezőgazdaság, ipar, környezeti) rendelkező területek kijelölése (kiemelten fejlesztendő területek).

Az elsődleges szempont a hasonló problémával küzdő városok, illetve községek és falvak csoportosítása. A regionális problémák sokszínűsége változatos regionális politikát követel (1. táblázat). A fejlesztési régiók a kevésbé fejlett és fejlettebb területek között a területi egyensúlytalanságok csökkentésében a legjobb keretet jelentik arra, hogy a regionális fejlesztési politikát felmérni és alkalmazni lehessen. (ENYEDI, 1996)

1. táblázat: A regionális politika egység típusai Romániában

Adminisztratív egységek	<i>A regionális politikában meghatározott területi egységek</i>	
	Régiók	Megyék
Megyék	Fejlesztési régiók: Szomszédos megyecsoporthoz jelenleg is integrálódott együttműködési formával	Alrégiók: Hasonló fejlődési problémával küzdő ugyanabból a régióból származó szomszédos megyecsoporthoz
	Statisztikai régiók: Az adatok begyűjtésére és statisztikai elemzésekhez használatos területi egységek (= Fejlesztési régiók)	
Városok és községek		Kiemelten fejlesztendő területek: Ipari válságterületek Bányavidékek Szennyezett területek

Forrás: Ministerul Dezvoltarii și Prognosei, 1998

A kiemelten fejlesztendő területek az ipar, mezőgazdaság, munkanélküliség és környezetszennyezés problémájával kapcsolatban különleges programok szervezését teszik lehetővé, melyek szereplői a kormányon kívül a megyei és helyi önkormányzatok. Az előbbi területek a fejlesztési régiók alegységeiként alkalmasak a regionális egyenlőtlenségek mérséklésére. Ezen térségek jelentős része a fejlődés szempontjából kedvezőtlen adottságokat hordoz, a gyakran elöregedett, alacsony szakképzettségű, alacsony urbanizációs szintű, specifikus tevékenységeket folytató fejlődési rendellenességgel rendelkező területek révén.

Véleményem szerint a legsúlyosabb problémát a hagyományos ipari és mezőgazdasági tevékenység folytatásából adódó alacsony jövedelmek, a népesség elöregedése, alacsony képzettségi szint, illetve a rendkívül elmaradott infrastruktúra képezi. A kiemelten fejlesztendő területek a fejlesztési régiókon belül mobil területfejlesztési kategóriát jelentenek, mert a regionális politika e területek különböző mértékű fejlődésével rövidebb-hosszabb időtartam alatt a közepesen fejlett, illetve a fejlett területek felé történő felzárkózást célozza.

A fejlesztési régiók megegyeznek a statisztikai régiók szintjével. A statisztikai régiókra vonatkozó adatok nagyon hasznosak a régiók közti különbségek feltárásában. A régiók statisztikai adatokkal igazolható kijelölése a regionális programozást alapozza meg. (GEORGES, 1997)

Románia történelmi fejlődése során több olyan problémával is szembesült, melyek a centralizálás helyett a regionális társadalmi és gazdasági fejlődés megvalósítását ösztönözték. E szempontból három alapvető célkitűzés emelhető ki (Ministerul Dezvoltarii și Prognozei, 1998):

1. az Európai Unió előírásaival való jogharmonizáció megteremtése,
2. a régiók közti fejlettségbeli különbségek enyhítése,
3. a régiókon belül a magasabb fejlettségi fok elérése végett az ágazati tevékenységek integrálása.

Az EU csatlakozásra váró országok közös feladata a gazdasági növekedési pálya megteremtése, az uniós irányelvek érvényesítése és a területi fejlettségbeli különbségek enyhítése. Nézeteim szerint az előbbi szempontok a román regionális politika általános útmutatóját képezik, mely kiemelt jelentőséggel bír az ország uniós pénzalapok, azaz a Strukturális és Kohéziós Alapok csatlakozás utáni forrásainak fogadására való felkészítésében. (GEORGESCU, 1999)

A történelmi fejlődést végig kíséri az eltérő természeti és humán erőforrásokon nyugvó társadalmi, gazdasági és kulturális sokszínűség. Az előbbi megállapítás egyenes következménye, hogy a mezőgazdaság, mint gazdasági potenciál jelen van azokban a régiókban, ahol a természeti adottságok megfelelőek voltak (talaj, éghajlat, domborzati viszonyok stb.), a nehézipar az ásványkincsekre települ (szén, vasérc stb.), a szolgáltatási ágazatok pedig a közigazgatási központokban tömörülnek. A határ menti régiók a határon átnyúló kommunikáció és szolgáltatások előnyét és lehetőségét élvezik (Arad, Temes, Bihar). A munkaerőpiac e fejlettségbeli különbségek elmélyítése és enyhítése irányába egyaránt hathat. A nagy ipari központok és a szolgáltatásokat magukba foglaló nagyvárosok legtöbbször sokkal fejlettebbek, mint a hagyományos, fejletlen infrastruktúrával rendelkező, periférikus agrár területek. A regionális gazdaságfejlesztés célja ezen tradicionális különbségek mérséklése, vagyis a regionális egyensúly helyreállítása. (RECHNITZER, 1994)

Romániában 1989 után nem foglalmazták meg a regionális fejlesztési politikát, pedig nagyon fontos lett volna a makroregionális és ágazati politikai eszközök regionális szempontok szerinti figyelembe vétele is (RAMBOLL, 1999). A román jogalkotást vizsgálva pozitívként emelem ki a hátrányos területekre vonatkozó specifikus programok kidolgozását (Nyugati-Kárpátok, Duna-delta, Giurgiu, Botosani, Vaslui). Ezek az intézkedések viszont nem a tartós gazdasági felzárkóztatást szolgálták, csak ad hoc jellegűek voltak, az egész országot átfogó regionális fejlesztésnek lényegesen kisebb szerep jutott. Napjaink alapvető követelményének tekintem, hogy a regionális fejlettségbeli különbségek enyhítése és további fokozódás megakadályozása az ország regionális politikájának az egyik alapköve legyen.

A rendszerváltó Románia egy olyan helyzet elé került, amelyben választania kellett, hogy az egyes reformtípusok közül melyiket alkalmazza. Felvetődött a sokterápia lehetősége (KÓSA, – MARTIN, 2001), mely Lengyelországban és Csehországban valósult meg, illetve a lassú, lépcsőzetes változtatások bevezetése Magyarország és Szlovákia példáját követve. Az ország az utóbbi modell, tehát a fokozatos átalakulás mellett döntött (VOGEL, 1998). Az 1996. novemberi választások után a Világbankkal és a Nemzetközi Valutaalap (IMF) szervezetével folytatott tárgyalásokon a két nemzetközi szerv a sokterápiát javasolta a gazdasági válságból való hatékonyabb kilábalás végett (NOVÁK, 1999). Ismerve és folyamatosan nyomon követve Románia gazdasági állapotát, leszögezhetem, hogy az eredetileg felvetett lassú átalakulás gyakran rendkívül nehézkes útján jár az ország. Az 1990-es erőteljes gazdasági visszaesés részben a

gazdasági stabilizáció és szerkezetváltás elkezdésére, valamint folytatására, részben az exportpiac beszűkülésére vezethető vissza. A kiegyensúlyozott gazdasági növekedés megteremtése – Nyugat-Európa jelenlegi válságjegyei mellett – rendkívüli teljesítményt követel az országtól. Románia területfejlesztésében a CLI/1998. évi területfejlesztési törvény és a kapcsolódó kormányrendeletek (634/1998 Kormányrendelet) szabályozó szerepe emelhető ki. Az országos területfejlesztési döntéshozó szerv a Nemzeti Területfejlesztési Tanács (979/1998 Kormányrendelet a Nemzeti Területfejlesztési Tanács minisztériumi képviselőinek a kinevezéséről és a Nemzeti Területfejlesztési Ügynökség szervezeti és működési szabályáról), melynek elnöke a miniszterelnök, tagjai a kormányon kívül a régiók azonos számú képviselőiből állnak. A regionális döntéshozó szintet a megyei elnökökből és egy, egyéb megyei testületet képviselő tagból álló Regionális Fejlesztési Tanácsok jelentik. Az elnökök közül évenként választják meg a Területfejlesztési Tanács elnökét és helyettesét, akik automatikusan az Országos Területfejlesztési Tanács tagjaivá is válnak. Megyénként létezik Megyei Tanács (69/1991. törvény a Helyi közigazgatásról), melynek elnökét a megyék tagjai közül választják meg. A Tanács a megyék társadalmi-gazdasági fejlesztését és a helyi tanácsok tevékenységét irányítja. A Megyei Tanács (illetve a településeket közvetlenül - például a Területfejlesztési Alaphoz való hozzájárulás esetén - érintő kérdésekben a helyi tanácsok is) a Regionális Fejlesztési Tanács valamennyi döntését jogosult felülbírálni.

1993. február 1-jén Románia aláírja az Európai Unióval a csatlakozási szerződést (SIMON, 2000), ami az első jelentősebb mérföldkő az ország hosszú távú, európai integrációs terveiben. Egyezményt köt az EFTA-val (Európai Szabadkereskedelmi Társulás) és 1997. július 1-je óta a CEFTA-nak (Közép-Európai Szabadkereskedelmi Társulás) is tagja. A koppenhágai deklaráció legkorábban 2007-re jelöli meg Románia uniós csatlakozásának az időpontját. Az előbbi cél értelmében az ország legfontosabb feladata a még nyitva álló uniós csatlakozási fejezetek lezárásához szükséges jogi és intézményi háttér kialakítása (WEBER, 1998).

A román regionális rendszer kialakításánál a közel azonos területű és népességű régiók képzésére helyezték a hangsúlyt, kivéve a fővárosi régiót, mely lényegesen kisebb területen, a többi fejlesztési régióval közel azonos népességet tömörít (2. táblázat).

2. táblázat: Románia regionális rendszere

Statisztikai régiók	Megyék száma	Terület (km ²)	Terület (%)	Népesség (fő) 2002	Népesség (%)
<i>Észak-Kelet</i>	6	36.850	15,46	3.685.393	16,98
<i>Dél-Kelet</i>	6	35.762	15,01	2.852.480	13,15
<i>Dél</i>	7	34.453	14,45	3.380.516	15,58
<i>Dél-Nyugat</i>	5	29.212	12,25	2.332.194	10,75
<i>Nyugat</i>	4	32.034	13,44	1.959.985	9,03
<i>ÉszakNyugat</i>	6	34.159	14,33	2.744.008	12,65
<i>Középw</i>	6	34.100	14,3	2.521.745	11,62
<i>Bukarest</i>	2	1.821	0,76	2.221.860	10,24
<i>Átlag</i>	5,25	29.798,88	12,5	2.712.273	12,5
Románia	42	238.391	100	21.698.181	100

Forrás: Saját számítás 1998-2002. évi Statisztikai évkönyv alapján

Demográfiai szempontból tehát a román régiók jelentős és növekvő különbségeket mutatnak. A Kárpátok peremvidékén és a nagy iparközpontokban nagy népesség-koncentráció figyelhető meg, ellentétben a hegyvidéki övezetek, a Duna-delta és árterület gyér népsűrűségével. A városok nagy része az ország déli részén, Erdély központjában és Moldvában tömörül. A népesség korcsoport szerinti összetétele a városokban viszonylag kiegyensúlyozott, viszont a falvakban erős előregedés észlelhető. Összességében tehát az összes negatív hatás, azaz a születések számának csökkenése, a halandóság növekedése, a migrációs veszteség, a potenciális aktív korosztály

csökkenése és az előregedés az az ár, amelyet Románia a piacgazdasági átmenet társadalmi és gazdasági jegyeiért kénytelen fizetni.

A régiófejlesztés viszont a vidéki lakosság életminőségének a javítására, a környezet és a természeti, illetve kultúrtáj értékeinek a megővésére és a fenntartható fejlődés biztosítására irányul (VINCZE, 2000). A régiófejlesztési stratégiákon belül a program központú megközelítés arra koncentrál, hogy adott stratégiai programot melyik kistérségben lehet a leghatékonyabban megvalósítani. A kistérség központú megközelítésnél pedig adott kistérségre történik a legjobb stratégia kidolgozása.

A mezőgazdaság a legtöbb vidéki térségben a régiófejlesztés gerince, de ez nem jelenti, hogy a régiófejlesztés leszűkíthető a mezőgazdaság fejlesztésére. EU szinten, 1997-ben, a mezőgazdaság a GDP-nek 1,6%-át tette ki, és az összfoglalkoztatottak 5%-a dolgozott a mezőgazdaságban. Az EU 15 tagországában a farmerek száma összesen 7,4 millió, ami a mezőgazdasági ágazat szerepének csökkenését jelzi. Ezek a számok azt mutatják, hogy a régiók jövője már nem csak a mezőgazdaságtól függ. Ahhoz viszont, hogy az európai rurális örökség ne haljon el a hagyományos gazdasági bázishoz hasonlóan, szükségessé vált a régiók támogatása. A hátrányos helyzetű térségekben élő népesség életfeltételeit kell javítani, nem elég csak az agrárágazatban dolgozókat könnyíteni.

Az EU országokban a régiófejlesztési támogatás igényelhetőségének a kritériumai a következők:

- A népsűrűségi mutató kisebb, mint 100 fő/km², vagy a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya legalább kétszer nagyobb az EU átlagánál.
- A munkanélküliségi ráta magasabb az EU átlagnál, vagy a népesség száma csökkent az elmúlt tíz évben.

Romániában a vidéki térségek meghatározását a romániai vidékfejlesztés Zöld Kartája (1998) tartalmazza. Vidéki térségnek tekintik az ország azon 2685 községét, amelyek területi önkormányzattal rendelkeznek. Az a 346 falu, amely municípiumok és városok önkormányzatai keretébe tartozik, nem képezte az elemzés tárgyát. Ugyancsak eltekintettem a tanulmányban attól a 67 kisvárostól is, amelyeknek lakossága 10 ezer fő alatti, viszont az a 33 község, amelynek lakossága meghaladja a 10 ezer főt, de nem rendelkezik városi státusszal, vidéki térségnek számít.

A vidéki térség ily módon való elhatárolását a következő tényezők indokolták:

- A statisztikai információs rendszer a területi adminisztratív elhatárolás szerint szervezett, és a községi szint a legalacsonyabb, amelyre vonatkozóan még hivatalos statisztikai adatok elérhetők.
- A területi önkormányzati szinten olyan intézményi rendszer kialakítására van lehetőség, amely a vidékfejlesztés aktív szereplőjévé válhat. (KULCSÁR, 1999)
- Érvényesíthető a régiófejlesztés regionális nézőpontból való megközelítése.

A romániai vidéki térségek összetett jellemzését egy komplex kritériumrendszer szerinti elemzés tette lehetővé. A kritériumok kiválasztásánál a szükséges és a lehetséges szempontok érvényesültek. Szükségesnek tartottam olyan módszertani keretet alkalmazni, amely kompatibilis az EU – ban alkalmazott vidékjellemzési módszerekkel. Lehetőséget viszont egyelőre csak a jelenlegi romániai statisztikai rendszer nyújt, amely régió szinten nem biztosítja azoknak a gazdasági-társadalmi mutatóknak az ismeretét, amelyek szükségesek az európai országokkal való teljes mértékű összehasonlításhoz (GDP/lakos, az egyes ágazatok GDP-hez való hozzájárulása, a háztartások jövedelmi szintje, a nem mezőgazdasági területek felhasználása, a munkanélküliség szintje és szerkezete stb.).

ANYAG ÉS MÓDSZER

A kutatás területei

A regionális politika alapegysége a fejlesztési régió, amelynek szerepe, jelentősége a történelem során folyamatosan változott.

Vizsgálódásaim Kovászna megyének mint régiónak a többoldalú megközelítésére, fejlesztési lehetőségeinek megfogalmazására terjedtek ki. Ezzel az volt a célom, hogy új interdiszciplináris jellegű gondolatokkal és eredményekkel gyarapítsam a témával kapcsolatos kutatásokat.

Ennek keretében először Kovászna megyét, mint egy fejleszhető régiót vizsgálom, majd egy komplex statisztikai elemzés és kérdőíves felmérés eredményeinek bemutatásán keresztül bemutatom a térség lehetséges fejlesztési irányvonalait. Az elemzés során a régiót, mint fogalomrendszert értelmezem, a régió szerepét vizsgálom az adott ország, Románia területén. Másodikként a régió, Kovászna megye fejlesztési lehetőségeit elemzem a Háromszéken működő gazdasági társaságok helyzetén keresztül a teljesítőképesség, stabilitás és versenyképesség szempontjából.

Empirikus kutatásom során a LAM alapítvány programjainak eredményességét, hatását vizsgáltam meg. Az illyefalvi székhelyű (Románia, Kovászna megye) LAM alapítvány 1992 óta működteti „Régiófejlesztési program a mezőgazdaság, valamint a kis- és középvállalkozások megsegítésére” című projektjét. A program a Svájci Evangéliumi Egyházak Segélyszervezete (HEKS) és a Svájci Kantonok Szövetsége Kelet-európai Országokkal való Együtműködési Iroda (DEZA AZO) szakmai és anyagi támogatásával indult. A szakmai és együttműködési kapcsolat a mai napig meghatározó szerepet játszik a program működtetésében. Az elmúlt évek során a program több mint másfél ezer vállalkozást és egyéni vállalkozót részesített támogatásban, a Program specifikus és nagyon hatékonynak bizonyuló módszertana alapján. Az elmúlt évek során a Program intézményi szerkezete fokozatosan bővült, a támogatottak köre folyamatosan gyarapodott.

A LAM alapítvány által koordinált Program tartalma a következő:

1. a képzési és hitelezési tevékenységek elemzése,
2. az intézmény működésének elemzése (szervezés, kapcsolattartás, intézményi kultúra),
3. az alapítvány programjainak társadalmi hatása,
4. összefoglalás, javaslatok készítése.

A vizsgálatok módszerei

A LAM alapítvány által működtetett Program tanulmányozása során a következő információgyűjtési és elemzési módszerek alkalmazására került sor:

- a Program működésére vonatkozó dokumentumok, éves jelentések és más anyagok tanulmányozása,
- a támogatási és képzési programokban résztvevőkről (cégek, személyek) kialakított intézményi adatbázisok feldolgozása,
- strukturált interjúk az alapítvány munkatársaival,

- helyszíni terepmunka (a Program székhelyén, támogatottak körében),
- standardizált kérdőíves felmérés,
- szakmai konzultáció az alapítvány vezetésével a vizsgálat eredményeiről.

Kutatómunkámhoz a regionális gazdaságtani tudományterület térségi differenciáltság vizsgálatára alkalmas eszközeit és metodikáját veszem igénybe. Mivel a gazdasági és társadalmi jelenségek egymással összefüggésben jelentkeznek, az elemzésem során az egyes ismérvek gazdasági fejlettségét meghatározó kapcsolatrendszerének feltárása kitüntetett szereppel bír. A területi vizsgálatok során az országra, a régióra valamint a megyére vonatkozó adatok rendszerezése dolgozatomba a következő módszerek segítségével történik:

- statisztikai mutatórendszerek elemzése,
- kérdőívesfelmérés, interjú készítése és feldolgozása.
- SWOT elemzés.

A regionális és vidékfejlesztési programok minden esetben a régió, illetve a kistérség vagy község adottságaira, belső forrásaira építenek, tehát csak reális helyzetfeltárás alapján dolgozható ki fejlesztési stratégia.

Az utolsó kutatásként bemutatott SWOT–analízis stratégiai menedzsment egyik fontos eszköze. Vidékfejlesztési szempontból előnyös a SWOT elemzés csoportjellege, mert bevonja a vidéki térségben élő érintett társadalmi csoportokat. Alapelve, hogy a fejlesztési elképzelések kialakítása, megvalósítása, és ellenőrzése az érintett csoportok bevonásával történjen. A SWOT analízis sajátossága, hogy vizsgálja a belső sajátosságokat, valamint a külső környezet behatásait, és figyelemmel kíséri mint a pozitív mint a negatív adottságokat.

Statisztikai mutatórendszerek elemzése

A helyzetelemzéshez nélkülözhetetlenek az ellenőrizhető eredetű, verifikálható adatok. Vannak olyanok, amely hosszabb ideig érvényesek és viszonylag könnyen hozzáférhetőek, például statisztikai népszámlálási kiadványokban. Bizonyos adatok azonban évente, sőt havonta változnak; ezeket is hivatalos adatforrásokból kell beszerezni (pl. munkanélküliségi ráta). Ugyanakkor a kistérségi állapotok jellemzéséhez helyi adatgyűjtésre is szükség van. Ezeknek az adatoknak a rendszerezése, feldolgozása alapján csoportosítják a vidéki térségeket, ezeket tekintik összehasonlítási alapnak a programok értékelésénél.

Kovászna megye fejlettségi szintje és az erőforrások helyzete, amely a fenntartható fejlesztés alapját képezheti, hét komplex kritérium alapján jellemezhető. Ezen kritériumok a következők: természetföldrajzi környezet, demográfiai helyzet, gazdasági helyzet, lakáshelyzet, a települések infrastrukturális ellátottsága, társadalmi- szociális helyzet, környezeti állapot.

A kérdőíves vizsgálat elemzése

A kérdőíves vizsgálatok alkalmasak leíró, felderítő és magyarázó célokra. Leginkább olyan kutatásokban szokták használni, amelyekben az individuum, az egyes ember az elemzési egység (item).

Ez a kutatási technika mindazon által használható az egyes csoportok megfigyelésére is, annak szemelőtt tartásával hogy a válaszadók konkrét személyek (informátorok) legyenek. A kérdőíves vizsgálat a legjobb módszer a megfigyeléshez túlságosan nagy alapsokaságra vonatkozó eredeti adatok gyűjtéséhez. A gondos valószínűségi mintavétel olyan mintát biztosít, amelynél feltételezhető, hogy jellemzői megfelelnek a nagyobb sokaság jellemzőinek, a gondosan megszerkesztett standardizált kérdőívek pedig minden válaszadóról ugyanolyan formában nyújtanak adatokat.

A kérdőíves felmérést az illyefalvi LAM alapítvány vezetőségének javaslatai alapján végeztem el. A kérdőív minden olyan személyhez eljutott (1140 személyhez), aki az elmúlt években részt vett a programokban. Az összefoglaló tanulmányomba a visszaérkezett 410 kérdőív adatait építettem be. A felhasznált kérdőív (melyet mellékelek) szerkezete a következő:

A kérdőív 40 kérdést tartalmaz, ötféle információt gyűjtöttem, mely a következőképpen struktúráldik:

- általános információk az ügyfelekről (7 kérdés: neme, életkora, iskolai végzettsége, jelenlegi foglalkozása, foglalkozási terület, foglalkoztatottsága, helység),
- általános információk a LAM alapítvánnyal való kapcsolatokról (12 kérdés),
- általános információk az alapítvány által szervezett gazdaképzésről (5 kérdés),
- általános információk a LAM alapítvány hitelezési, képzési tevékenységéről (6 kérdés),
- általános információk a hitelezés, képzés segítségével elért eredményekről (10 kérdés).

A három hónapig tartó kutatás igen gazdag információ és elemzési anyagokat eredményezett a LAM alapítvány által működtetett program hatékonyságáról. A kutatási jelentés a legfontosabb észrevételeket, eredményeket és következtetéseket tartalmazza. A kutatás eredményei alapján megállapítható, hogy a kérdőíves vizsgálat során elért eredmények rávilágítanak a tanulmányozott térség, Kovászna megye fejlesztési lehetőségeire, azáltal hogy az alapítvány megfelelő hitelezési és képzési programokat nyújt a vállalkozóknak.

SWOT elemzés

SWOT-elemzés tulajdonképpen mikrokörnyezeti elemzés, amely alkalmas egy-egy ágazat vagy régió jellemzőinek, fejlesztési lehetőségeinek feltárására.

Mikrokörnyezet az a szűk környezet, amely az intézménnyel közvetlen kölcsönhatásban van. Összetevői:

- belső környezet: az intézmény maga létesítményeivel, rendszerével, módszereivel, munkatársaival, kommunikációjával stb.
- közvetlen külső ("működő") környezet: az intézmény szorosan körülvevő közeg, amelyben működik: város, megye lakosaival, létesítményeivel, közműveivel stb.

A SWOT analízis lényege, hogy bizonyos kérdésekre megalapozott válaszokat keres és ad. Amikor SWOT elemzést végzünk a stratégia megalapozása és a stratégia elképzelések kiértékelése céljából, fel kell ismernünk azokat az elemeket, amelyek kapcsolatban állnak a fejlesztési stratégiával. Elsősorban a helyzetfeltárást szolgálja, akárcsak a statisztikai

adatbázisok összeállítása, és mindkét módszer a stratégiai programkészítés megalapozását, első lépéseit jelenti, a stratégia kidolgozásának a kiinduló pontja. Négy oszlopát a stratégiai elemzés esetében egy koordináta rendszerben helyezük el: az ordináta pozitív irányában az erősségek, negatív irányában gyengeségek, az abszcisszán a pozitív irányban a lehetőségek és negatív irányban a veszélyek vannak feltüntetve.

A SWOT elemzési módszer keretében előbb meghatároztam a vizsgált térség, Kovászna megye belső sajátosságait, feltártam erősségeit és gyengeségeit. Ezt követően a külső környezet hatásait elemeztem. A pozitív környezeti hatásokat lehetőségekként értékeltem, míg a negatív hatásokat veszélyekként, kockázatokként azonosítottam. A kutatás során alkalmazott vizsgálatok szintetizáló elemzésével az volt a célom, hogy logikus kifejtés alapján egy olyan tételrendszert konstruáljak, amely statikusan rögzíti az előzmények, valamint a környezet figyelembe vételével részben megmagyarázza a vizsgált jelenséget. A módszer segítségével elvégeztem a SWOT elemzést Kovászna megyére vonatkozóan, melyet az Eredmények fejezetben mutatok be részletesebben.

ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

A regionális térségfejlesztési lehetőségek feltárása Kovászna megyében egy komplex empirikus vizsgálat tükrében

A disszertációban Románia területi politikáját az Európai Unió regionális politikájával és a kelet-közép-európai fejlesztési elképzelésekkel való összhang szempontjából, valamint az országok európai térszerkezetbe történő szerves bekapcsolása, és az ország, illetve az egyes régió átfogó fejlesztésének az előtérbe helyezésével vizsgáltam. Az empirikus adatgyűjtés eredményei a fejlesztésre vonatkozóan a következőképpen fogalmazhatók meg.

- a gazdasági szerkezetváltás okozta társadalmi problémák kezelése (magas munkanélküliségi ráta, az alacsony bérek, a városról vidékre való elvándorlás, alacsony költségvetési bevételek) abban az esetben eredményes, ha az erőforrások maximális gazdasági hasznosításra és rövidtávú hozam elérésére alapoz,
- a mezőgazdaság problémája, kezelése eredményes ha szerkezeti átalakítás következik be, főleg az Európai Unióba való belépés során, mivel a régió életbe vágó problémájára ad választ,
- a települések közművesítése, valamint a területrendezési tervek megvalósítása eredményes, ha a pénzforrások, erőfeszítések az utak javítására irányulnak, így lecsökkenhet a vidéki és városi települések közötti eltérés.

Az illyefalvi LAM alapítvány által működtetett programban érintettek körének szociológiai vizsgálata

Az alapítvány által működtetett támogatási és képzési programok működésének elemzésekor, valamint a kérdőíves kutatás keretében vizsgált programok társadalmi hatásának értékelésekor a következő eredmények foglalhatók össze:

- A programok a támogatásra kijelölt térségben (Kovászna megye) egy pontosan meghatározott szegmenst céloztak meg. A programok eredményességét jelentős mértékben meghatározta az, hogy a tevékenység iránya és jellege végig konstans és következetes maradt.
- A programok földrajzi, adminisztratív és más térségi paraméterek tekintetében módszeresen lefedték a kijelölt régiót.
- A programok tartalma és módszertana nagyfokú egyezést (kompatibilitást) mutat a térségre jellemző igényekkel, ugyanakkor a térségre jellemző gazdálkodási és életvezetési modellekkel is.
- A programok a svájci támogatást oly módon közvetítették a megcélzott régióba, hogy következetesen összekapcsolták a szakmai tudás és az anyagi támogatás transzferjét. Ebben a tekintetben a programok a térségben példaértékűek.
- A tevékenység egészére jellemző a fokozatosság elvének érvényesítése. Ez egyaránt kimutatható a programok térbeli telepítésében és a programokat menedzselő intézmény működésének és infrastruktúrájának kialakításában.
- A survey-vizsgálat eredményei szerint a programok társadalmi hatékonysága több dimenzióban is empirikusan kimutatható (a célcsoporthoz tartozók véleménye, a támogatások gazdasági szerepe, az intézménnyel való együttműködésre vonatkozó további aspirációk jellege stb.)
- Külön hangsúlyozandó elemet jelent a programok társadalmi hatékonyságában a direkt és indirekt munkahelyteremtő szerep.

- Az intézmény ma már professzionális szervezetként működik (munkatársak tudása és személyi elkötelezettsége, a tárgyi felszereltség színvonala, intézményi kultúra jellege). Az intézmény bizonyíthatóan nyitott, a térséggel való kapcsolata jó.

A fenti összegzések alapján három megállapítást tartok lényegesnek:

- I A megjelölt három területen végzett vizsgálat azt mutatja, hogy a LAM által működtetett programcsomag a térségben sikeres. A Kutatási jelentésben több olyan részterületet is jeleztem, ahol a tevékenység tovább javítható. Ezeket az észrevételeket kiegészítik a megkérdezettektől kapott pragmatikus javaslatok. A program az adott térségre kitűzött feladatot sikeresen oldotta meg. Egyfajta telítettségi állapotot ért el. Fölvethető a térbeli vagy tevékenységbeli bővítés és diverzifikálás kérdése.
- II. Az elemzés során több alkalommal is jeleztem, hogy a Program „alkalmazkodó” stratégiát követett az elmúlt évek során. Ez azt jelenti, hogy igyekezett ráhangolódni a térség igényeire. Mérlegelhető az a javaslat, hogy a továbbiak során hangsúlyosabban kerüljön előtérbe a tevékenységben a kezdeményező, a látens térségi igényeket megjelenítő szerep.
- III. Az elemzés több pontján javasoltam, hogy fokozható lenne az intézmény ön-képének tudatos, programszerű alakítása. A mai tervekben erre már van példa (web-lap tervezése), de ez a tevékenység a médiával, az önkormányzati intézményekkel való kapcsolattartás terén még sok lehetőséget rejt magában.
Ez a tevékenység egyben megnövelné az alapítvány tevékenységére vonatkozó visszajelzések számát. A visszajelzések pedig az intézményen belül is növelik az önreflexió fokát. Támogatási programokat működtető intézmények esetében az intézményi önreflexió magas foka nem csupán hallgatóságos követelmény, hanem igen hasznos szabályozó erő is.

A dolgozatban igyekeztem egyfajta kettős logika mentén egyrészt feltáró-analizáló elméleti jellegű ismereteket közvetíteni, másrészt a tudományelmélet alkalmazási lehetőségeit egy konkrét társadalomtudományi vizsgálaton és annak módszertanán keresztül bemutatni. A célkitűzéseket követő kutatómunkám során az alábbi tudományos eredményeket foglaltam össze:

1. A rendelkezésemre álló szakirodalmi források tudásanyagának feldolgozása révén a regionális vizsgálatok helyi alkalmazásának módszereit felhasználtam. Mindezzel egy olyan kategorizált ismeretanyagot hoztam létre ami hozzá járulhat más regionális térségfejlesztési vizsgálatok elméleti megalapozásához illetve a későbbi tananyag fejlesztéséhez.
2. A disszertációban újszerű módon összefoglaltam és vizsgáltam Kovászna megye területi és gazdasági szerkezetének működését, sajátosságait, melyet ismereteim szerint ebben a formában más nem végzett el.
3. Elvégeztem Kovászna megye társadalmi és gazdasági lehetőségeinek, korlátainak és feltételeinek SWOT elemzéssel történő vizsgálatát. A kutató munkám alapot nyújthat a megye fejlesztési alternatíváinak kidolgozására.

4. Bizonyítottam tudományos gazdasági társadalmi közösségek fejlődésének szempontjából, hogy milyen jelentős szerepe van a térség helyi gazdasági és társadalmi fejlődésére, egy pénzügyi tevékenységet folytató alapítványnak.
5. Az alapítvány által működtetett programok elemzése során, empirikus adatgyűjtés, survey vizsgálat eredménye ként két fejlődési scenáriót fogalmaztam meg. Megvilágítva egy intenzív és egy extenzív fejlődési modell működésének hatásait a megyére.
6. A kutatómunka elvégzése alapján alternatívákat, javaslatokat fogalmaztam meg a régió fejlesztésére vonatkozólag. Nevezetesen a fejlesztési központok forgatókönyvének, a fejlesztési övezetek forgatókönyvének, és a vidék fejlesztésének forgatókönyvének a kidolgozásával, melyek során mind a lehetőségeket, mind az esetleges következményeket rendszereztem.

KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

A következőkben összefoglaló jelleggel szeretném áttekinteni a kutatási eredményeimen alapuló, gyakorlati alkalmazásra, tudományszervezési és oktatási felhasználásra és az esetleges további, a témát érintő kutatások lehetséges célkitűzéseire vonatkozó javaslataimat.

Doktori értekezésem eredményei alapján tehát a regionális térségfejlesztési lehetőségek megfogalmazásával kapcsolatban a következő megállapítások tehetők:

- A régiót (Kovászna megye) többféle megközelítés alapján értelmeztem. A régió sajátos strukturája, minden mástól eltérő szerveződése, működési elve igényli az ezzel kapcsolatos összefüggések vizsgálatát.
- Kutatásom eredményeképpen megállapítható, hogy a kidolgozott fejlesztési stratégia a Kovászna megyei közigazgatásra, a régióra nézve fontos. Ezért a tanulmány logikája a megyei és a helyi önkormányzatoknak, a Romániában érvényes törvénykezés által behátorolt hatásköre, feladatai és reális cselekvési lehetőségeinek irányvonalára épül. A helyi közigazgatásnak éppen azon a területen van a legkevesebb, közvetlen beleszólási joga, amelynek a legnagyobb kihatása van a népességre: a gazdaság terén. Azonban az önkormányzat a gazdasági fejlődést segítheti azáltal, hogy:
 - o eldöntheti, melyek a fejleszteni kívánt övezetek
 - o elvégezheti a termeléshez szükséges közművesítést
 - o bérbe, vagy koncesszióba adhat területeket, épületeket gazdasági tevékenységek folytatásához
 - o egyes beruházások vagy gazdasági tevékenységek megvalósítása érdekében társulási szerződést köthet a gazdasági szférával
 - o gazdasági infrastruktúrát építhet, és tarthat fent (ipari parkok, inkubátorházak, üzleti, és kiállításközpontok)
 - o felajánlhatja a közigazgatási területén levő erőforrásokat (ásványi kincseket – a feltárási és kitermelési jog megszerzése után, köz- vagy magánvagyonához tartozó mezőgazdasági területeket – pl. községi legelők, és bizonyos megszorítások mellett, erdőket).

E közvetlen lehetőségek mellett, néhány közvetett beavatkozási lehetőséggel is élhet. Tehát, a helyi és megyei önkormányzatnak lehetősége van:

- támogatni – pénzügyileg is – a civil szervezeteket,
- népszerűsíteni a helyi erőforrásokat, kapacitásokat, termékeket az intézményes és külkapcsolatai révén, valamint reklámanyagok megjelentetésével,
- információkat és statisztikai adatokat szolgáltatni,
- a közvéleményt befolyásolni különböző fórumok szervezésével, kiadványok megjelentetésével, stb.,
- fejlesztési terveket és stratégiákat kidolgozni,
- a decentralizált állami intézmények számára javaslatokat tenni és ezekkel együttműködni egyes szociális, gazdasági problémák megoldásáért, amelyekre nem, vagy csak kevéssé terjed ki hatásköre (szakmai képzés, közrend, környezetszennyezés stb.),
- szakmai, munkáltatói, szakszervezeti társaságok stb. számára javaslatokat tenni, és ezekkel együttműködni,

- a közigazgatása területén tevékenykedő beruházók számára a központi kormányzerveknél, és az Európai Unió intézményeinél lobbizni.

Az alapítvány által működtetett programok elemzése során (empirikus adatgyűjtés, survey vizsgálat) két scenáriót fogalmaztam meg.

Az első: az intenzív fejlődés modellje. E scenárió szerint továbbra is marad a megcélzott térségi keret. Ebben a keretben a támogatás diverzifikálódni fog. Elkülönül egyfelől a kis- és középvállalkozások támogatása, másfelől az eseti, egyéni, családi léptékű támogatások gyakorlata. Az előbbi csoport egyre nagyobb léptékű támogatást igényel. A második csoport viszont több célszemély részére kisebb összegű támogatásokat igényel. A kétféle célcsoport igényeinek kielégítése eltérő kezelésmódot igényel. A KKV-k támogatása hitelintézet vagy bank-szerű intézmény működését feltételezi, míg az egyéni, családi gazdaságok támogatása megmaradhat az alapítványi, kvázi-karitatív keretben. Az intenzív fejlődést preferáló scenárió keretében a képzési programok mai szerkezete is diverzifikálódik.

A második scenárió az extenzív fejlődés modelljét vetíti előre. Ez a támogatási gyakorlatban térbeli kiterjedést jelent. De jelentheti a támogatott tevékenységtípusok további bővítését is (értékesítési tervek támogatása stb.). Az extenzív fejlődés scenáriója a képzési és szaktanácsadási programok esetében újabb és újabb szegmensek bevonását, illetve ezek rugalmas kezelést feltételezi.

Természetesen elképzelhető a kétféle forgatókönyv valamiféle „vegyes” alkalmazása is. A kapott eredmények alapján az az álláspontom, hogy az intézmény belső potenciálja és a tágabb térség igények alapján sikerrel célozható meg az extenzív scenárió.

A megye infrastrukturáját elemezve, hivatkozva a turizmusra, mint gazdasági ágazatra tagadhatatlan a tény, hogy ez az ágazat jóval nagyobb gazdasági potenciállal bír, mint ahogy a jelenlegi eredmények ezt mutatják. Ha a turizmus problémáját nagyon leegyszerűsítve tárgyalom, akkor ennek fejlődése egyre nagyobb ágazati bevételeket kell, hogy eredményezzen. Vagyis következtetésem az, hogy növelni kell a turisztikai szolgáltatásokat.

A turizmus egymagában nem oldhatja meg a súlyos gazdasági helyzetet, mellyel Háromszék, akárcsak az egész ország küszködik. A turizmus hozzájárulása GDP-hez az Európai Unióban mintegy 6-7%. (Romániában 2,5%). Véleményem szerint az uniós átlagot elérhetjük (főként csatlakozás után), de valószínű ez a számunkra megvalósítható maximumot jelenti.

A kutatómunka elvégzése során a következő alternatívákat, javaslatokat fogalmaztam meg a régió fejlesztésére vonatkozólag.

1. sz. Alternatíva – A fejlesztési központok forgatókönyve

Ez a forgatókönyv az erőforrások maximális gazdasági hasznosítására és a rövidtávú legnagyobb haszon elérésére alapoz.

A forgatókönyv alapján az elsőrendű prioritás a gazdasági szerkezetváltás okozta társadalmi problémák kezelése: a magas munkanélküliségi ráta, az alacsony bérek, a városról vidékre, valamint a megyéből (általában külföldre) való elvándorlás, alacsony

költségvetési bevételek, tehát a nem kielégítő szociális szolgáltatások, és az általános fejlődés lassú irama, stb.

E forgatókönyvnek a megvalósítása azt feltételezi, hogy a legtöbb erőfeszítés, és pénzforrás a vállalkozás-kezdeményező és –fejlesztő infrastruktúra, elsősorban az ipari parkok és inkubátorházak kiépítésére irányuljon, párhuzamosan ezek népszerűsítésével, a tőke vonzása érdekében.

Az európai tapasztalat azt mutatja, hogy a befektetők számára ebben az esetben az a vonzó, ha rendelkezésre áll:

- a termeléshez szükséges infrastruktúra
- bizonyos adókedvezmények
- munkaerő (nem feltétlenül képzett).

A termeléshez szükséges erőforrások, nyersanyag, vagy köztes termékek megléte nem alapvető feltétel.

A forgatókönyv életbe lépésének egyszerű esetében, megkeresendő bármely befektető, aki hajlandó vállalkozást indítani és munkahelyeket teremteni. Ha az ipari parkok adminisztrálása hozzáértéssel történik, és sikeres a népszerűsítési politika, ezek az ipari parkok a működő-tőke vonzási központjaivá, gazdaságfejlesztő központokká válhatnak.

Mégis, ezen ipari parkoknak létesítése jelentős beruházást igényel. A közeljövőben Kovászna megyének egyetlen ipari parknak a létesítésére van reális lehetősége, éspedig az Észak-Sepsiszentgyörgy Ipari Park létrehozatalára. Bár a szükséges infrastruktúra közelében helyezkedik el (ipari vasútvonal, úthálózat, gázvezeték, elektromos hálózat, víz- és szennyvízelvezető vezetékek), mégis az ezekre való rákapcsolódás mintegy 5 millió Eurós beruházást igényel.

Azért részleteztük ennyire ezeket a szempontokat, hogy felhívhassuk a figyelmet: az ipari parkok csak ott jelentenek reális megoldást, ahol létezik a megfelelő infrastruktúra, valamint rendelkezésre áll a munkaerő, azaz a városok vagy azok közvetlen közelében.

Melyek e forgatókönyv előnyei?

- Bár jelentős beruházásokat igényel, ezek értéke elenyésző a többi forgatókönyv életbe lépéséhez szükséges beruházások mellett.
- Megfékezi a városi népesség elvándorlását, sőt meg is fordíthatja a nemzetközi trend irányában, a vidékről a város felé.
- Növeli a lakosság foglalkoztatottságát, csökkenti a munkanélküliséget.
- Jelentősen növeli a megye gazdasági teljesítőképességét.

Melyek e forgatókönyv hátrányai?

- Növeli a vidéki és városi települések közötti eltérést. Sok falu, fejlődési távlatok nélkül marad. Erősödik az elszigetelt falusi településeken az előregedési és elnéptelenedési folyamat.
- Az egyetlen felhasznált helyi erőforrás (majdnem minden esetben) a munkaerő. Nem eredményezi a helyi erőforrások magas fokú értékesítését.
- Felmerül annak a lehetősége, hogy a befektetések lohn típusúak legyenek, csak laza kötődéssel a helyi gazdasági, vagy társadalmi szerkezethez.

- Nem alakul ki megyespecifikum, a gazdasági szerkezet laza, váltakozó marad.

Természetesen, az ipari park a befektetési típusok szűrésének a lehetőségét is kínálja (pl. agrár-ipari, vagy technológiai park), megadva az önkormányzat számára a lehetőséget, hogy maga válassza ki a beruházások típusát, formáját, tehát annak lehetőségét, hogy saját gazdaság-fejlesztési politikájával éljen.

Ebben az esetben gyakorlatilag érvénytelenekké válnak a felsorolt hátrányok, kivéve az elsőt a vidéki és a városi települések közötti szakadék elmélyülését.

Valamit valamiért. Az irányított fejlődés nagy eséllyel válhat tartóssá, ám lassúbb, és a hatásai később jelentkeznek.

2. sz. Alternatíva – A fejlesztési övezetek forgatókönyve

Ez a forgatókönyv azon övezetek fejlesztéséhez szükséges alapok megteremtésére épül, melyek külső, vagy specifikusan helyi, akár endemikus opportunitások révén, az egész megyére kiható gazdasági fejlődés komoly feltételeivel bírnak (például a megye nyugati részén, az Olt völgye - a majdani autópálya miatt, vagy Kovászna város környéke a saját természeti feltételek miatt stb.)

A forgatókönyv azt feltételezi, hogy a pénzforrások és az erőfeszítések az ezekhez az övezetekhez vezető utakra, az e térségekben fekvő települések közművesítésére, valamint a területrendezési tervek övezet-specifikussá tételére irányuljanak.

E forgatókönyv előnyei:

- a fejlődés pozitív hatása több települést, nagyobb térséget érint,
- nagyobb a tágabb térség fejlődéséből származó, az egész megyére kiható haszon,
- egy olyan opportunitás értékesítődik, amely másként az egész megye számára csupán egy ki nem használt lehetőség maradna,
- a kedveményezett vállalkozások mélyebb gyökerűek, maradandóbbak, nem lehet költöztetni őket, mivel csak ott létezik a szükséges feltételek összessége,
- több erőforrás értékesítődik,
- az új vállalkozások jobban kötődnek a helyi gazdasághoz és társadalomhoz, a multiplikátor hatás jelentősebb,
- az illető övezeten belül lecsökken a vidéki és városi települések közötti eltérés.

A hátrányok:

- az első forgatókönyvnél jelentősebb beruházásokat igényel
- a hatások többet váratnak magukra
- mivel a fejlődés több feltételhez kötött, a befektetés/jövedelem arányának, a gazdasági és társadalmi kihatásoknak az analízisei kevésbé pontosak, tehát a vállalandó kockázat nagyobb
- a hatások az illető övezeten kívüli településekre elenyészők

3. sz. Alternatíva – A vidék fejlesztésének forgatókönyve

Ez a forgatókönyv, középtávon Kovászna megye számára a legsúlyosabb gondot jelentő, a mezőgazdaság problémájának helyi kezelését tűzte ki célul.

Bár az uniós csatlakozás az egyetlen járható út Románia számára, a csatlakozásnak nemcsak pozitív oldala van, az Európai Unió, nem az "ígéret földje". A csatlakozás a közösségi normák, a szabadpiaci szabályok elfogadását is jelenti.

A csatlakozás szempontjából Románia - és Kovászna megye - legproblémásabb gazdasági ágazata a mezőgazdaság. Az Európai Unióban az aktív népesség mintegy 4 százalékat foglalkoztatja a mezőgazdaság, amely jelentős többletet termel (uniós és nemzeti alapok léteznek a közösségi termelők támogatására azért, hogy ne termeljenek).

Kovászna megyében, a hivatalos adatok szerint a népesség mintegy 35 százaléka dolgozik a mezőgazdaságban (a reális érték elérheti az 50 százalékot), és mégis a megye több mezőgazdasági terméket importál, mint amennyit kivisz (4-4,5 millió USD értékben több élő állatot, és állati terméket hoz be, növényi terméket pedig mintegy 0,75 millió USD értékben, míg élelmiszert, italt és dohányipari terméket 2-2,5 millió USD értékben), így mezőgazdasági külkereskedelmi mérlege, -7,5 millió USD/év, tehát negatív.

Természetesen ezek a tények az eredménytelenségre, a háromszéki mezőgazdaság nagyon alacsony teljesítőképességére figyelmeztetnek, amely a jelenlegi szerkezettel és technológiával az EU-ban versenyképtelen lesz.

És mi a gond? – kérdezhetnék egyesek. Nem is a közösségi piacra kívánunk termelni. Ahogy eddig is megéltünk a földművelésből, úgy ezután is meg fogunk élni.

Sajnos, ez az érvelés hamis. Mert nem tekinthetünk el az uniós piactól, mert mi is uniós piac leszünk, ugyanazokkal a szabályok lesznek érvényben, mint Németországban, Franciaországban, vagy Magyarországon.

Az Európai Unió tisztában van a román mezőgazdaság leromlott állapotával, és megoldása is van a probléma orvoslására. De az uniós megoldás fájdalmas lesz. A Románia és az Európai Unió által aláírt, 2007-2014-re szóló, többéves támogatási tervben országunknak el kellett fogadnia a Közösségi Agrárpolitika (CAP) egyik, nagyon előnytelen előírását miszerint a román termelők (akár a többi, 2004-ben és azután csatlakozó országnak a termelői) a 15, korábban csatlakozott uniós tagország termelőinek juttatott uniós szubvenciójának csupán 25 százalékában részesülnek. Az Európai Bizottság magyarázata egyszerű: "Másként nem létezik a megfelelő motiváció a mezőgazdaság szerkezeti átalakítására". Igaz, hogy a támogatás mértéke évente 5 százalékkal nő majd, és a csatlakozás utáni 6. évtől még nagyobb mértékben, hogy tíz év alatt elérje a nyugat-európai termelőknek juttatott szubvenció értékét. De mit takar az uniós e stratégiája? Hogy tíz év alatt Romániának át kell alakítania mezőgazdaságát az európai modell szerint. Az átalakítás egyik eredményeként a mezőgazdaságban foglalkoztatottak részarányának az európai szintre kell csökkennie, azaz 4-5 százalékra, ami Kovászna megye szintjén mintegy 25000 személy munkanélkülivé válását eredményezi.

Milyen megoldása van a megyének e személyek számára?

Csak két lehetőség van:

- olyan gazdasági ágazatokat kell létre hozni a városokban, amelyek elszívják a vidéki munkaerőt, tehát a megye újabb iparosításával próbálkozni (a fejlesztési központok forgatókönyvének extrém végrehajtása),
- vidéken hozni létre munkahelyteremtő ágazatokat.

Az első lehetőséget hosszan kifejtettem az első alternatívánál, a továbbiakban csakis a második lehetőséggel, a vidék gazdasági fejlesztésével foglalkoztam.

Milyen ágazatok hozhatók létre a mezőgazdaság alternatívájaként?

A falusi turizmus életképes alternatívának tűnik. De a legoptimistább előrejelzések szerint is, tíz éven belül a falusi panziók elszállásolási kapacitása nem haladja meg a 3000-3200 helyet, mintegy 300 panzióra leosztva. Ilyen körülmények között, ha minden panzió a optimális körülmények mellett működik is, csak 300-ra tehető azon családok száma, amelyeket e tevékenység eltart. Tehát a falusi turizmusnak messze nincsenek akkora kapacitásai, hogy a felszabaduló munkaerőt mind leköthesse.

A mezőgazdasági termelés skálájának kiszélesítése, a sok munkaerőt igénylő, nehezen gépesíthető fajták termesztése elfogadható eljárásnak tűnik. Nem tudjuk mennyire értékesíthetők ezek a termékek, milyen lehetőségekkel rendelkezünk. Ezekre a kérdésekre Kovászna megye vidékfejlesztési szektor-stratégiájának kell választ adnia.

A mezőgazdasági termékek helyi, elsődleges feldolgozása és a többi, eddig nem hasznosított erőforrás hasznosítása, tehát egy vidéki kisipar létrehozása, valószínűleg a legvonzóbb lehetőség. Tulajdonképpen erre támaszkodik a stratégia harmadik alternatívája. Ennek az alternatívának, azon túl, hogy a vidék életbevágó problémájára ad választ, még néhány jelentős előnye van:

- biztosítja a megye egészének harmonikus fejlődését,
- nem befolyásolja agresszíven a spontán demográfiai alakulást,
- elősegíti az értelmiségiek vidék felé való áramlását,
- elősegíti a falusi környezet szellemiségének megőrzését,
- biztosítja a vidék fejlődését és csökkenti a város és falu közötti fejlődési eltéréseket,
- a kedvezményezett vállalkozások, mivel a helyi erőforrásokhoz kötöttek, maradandóak.

Ezen alternatíva hátrányai a következők:

- a három alternatíva közül a legköltségesebb,
- az önkormányzati beruházások gazdasági jövedelmezősége kisebb, mint a másik két alternatíva esetében (legalábbis rövidtávon),
- hatásai hosszú távon válnak érezhetővé.

Az alapítvány által működtetett programok hatékonyságával kapcsolatos javaslataim a következők:

- A hitelezésnél elsősorban a termőföld felvásárlására nyújtandó hitelekre kellene nagyobb hangsúlyt helyezni, valamint a „még” meglévő gazdakörök fokozottabb együttműködését és támogatását kedvező hitelekkel vagy mezőgazdasági gépekkel kellene támogatni.
- A gazdák terményeinek felvásárlására, forgalmazására kialakított központot létrehozni, ez a hitelt igénylőktől vásárolna fel terményeket. A hitel időtartamának a növelése, valamint a fix kamat megállapítására is fontos, mert az infláció miatt nem tervezhető a visszafizetendő összeg. A hitelalap növelése, a hitelek éves törlesztésűvé tétele (nem trimeszterenkénti) is könnyebbé jelentene.
- A Phare és a Sapard programok vissza nem térítendő támogatásainak megszerzésével kapcsolatos pályázati tevékenység erősítése, mert erre nagy szükség van.
- A képzéssel kapcsolatos javaslatok, nagyobb segítséget a gépek külföldről való beszerzéséhez, svájci praktikum tervezése, a képzés kezdetén belüli több ágazat működtetése.
- Alapul kellene venni a külföldi alapítványok tevékenységét és együttműködni velük. Az alapítvány tevékenységére vonatkozó általános javaslatok: közismerté tenni az alapítvány által felkínált lehetőségeket (újság, rádió).

- Nagymértékben javítani szükséges a kommunikációt az alapítvány és az ügyfelek között.
- Minimálisra csökkenteni a bürokráciát és a sok papírmunkát. Minősíteni a támogatott személyeket.
- Többet reklámozni és megpróbálni az önkormányzatokat is valamilyen formába bevonni, továbbképző tanfolyamokat szervezni.
- Ezen javaslatok arra engednek következtetni, hogy az alapítvány működése akkor lenne a leghatékonyabb a régiófejlesztésre vonatkozólag, ha erősödne az együttműködése a helyi önkormányzatokkal.

Kutatásaim eredményei új ismeretekkel gyarapítják a romániai gazdaságelméletet, de jelentőségük interdiszciplináris szemponból is figyelemre méltó. Mindezek mellett az is nyilvánvalóvá vált számomra, hogy a regionális gazdaságtan teljesebb megalapozásához további, több tudományterületet is bevonó empirikus és elméleti vizsgálatokra van szükség.

ÖSSZEFOGLALÁS

Doktori értekezésem témájának a regionális térségfejlesztési lehetőségekre vonatkozó vizsgálatokat választottam Kovászna megyére, mint régióra. A szakirodalom és doktori tanulmányaim alapján megfogalmazott konklúziók nyomán határoztam meg kutatásaim konkrét célkitűzéseit melyek a következők voltak:

1. A regionális tudományra irányuló állásfoglalások vázolója, a régióknak többoldalú megközelítése.
2. Kovászna megye lehetséges fejlesztési alternatíváinak megfogalmazása.
3. Kovászna megyében működő illyefalvi LAM alapítvány által szervezett programok vizsgálata.

Disszertációmiban igyekeztem egyfajta kettős logika mentén egyrészt feltáró-analizáló elméleti jellegű ismereteket közvetíteni, másrészt a tudományelmélet alkalmazási lehetőségeit egy konkrét társadalomtudományi vizsgálaton és annak módszertanán keresztül bemutatni.

A székelyföldi régió „újból” elindult a polgárosodás útján, de ez a folyamat igen lassú. A kistérségi fejlesztésnek elsősorban a megélhetés biztonságát, a komfortos életet, a helyi demokráciát, az értékek megőrzését kell szolgálnia, melyhez szükség van a folyamatos innovációra, kreativitásra.

Alaposabban oda kell figyelni a székelyföldi térségben tapasztalható, a népesség természetes fogyásának kérdéseire. Ennek valóban messzemenő következményei lehetnek a teljes humánszférára, az emberi erőforrások jövőjét illetően. Ezt csak részben érinti a földek privatizációja, és a kis- és közepes vállalkozások felfuttatása. Ezen túlmenően egy átfogóbb stratégiai elképzelést kellene megvalósítani, melyben vizsgálat alá kerülne a vidék humán-biológiai vagyona (reprodukción-képesség, a természetes szaporodás élénkítésének módjai), annak jövőbeni alakulása. Egyik oldalon az elszegényedés folyamata, másfelől az idősök számának növekedése észlelhető.

A székelyföldi régióban a mezőgazdaság a legjelentősebb gazdasági ágazat. Mivel az aktív lakosságnak jelentős hányada foglalkozik a mezőgazdasági termeléssel, az agrárszféra megerősítése (pl. a háztáji, részes művelés) elodázhatatlan.

Bebizonyosodott, hogy a falvak fejlesztését nem lehet kívülről vezényelni. Ennek első lépése egy tenni akaró helyi önkormányzat létrehozása, amely messzemenően a civil szerveződésekre alapoz. A székelyföldi falvak jövőbeni gazdasága nem az alá- és fölérendeltségen, hanem a gazdasági élet önálló, önerős (autónóm) szerepköreinek kiépítésén alapulhat. Ebben a folyamatban a civil szerveződések fontos feladatokat oldhatnak meg.

A központosított gazdaság leépülése, a piacgazdaság kezdeti lépéseinek megtétele még mindig a területi egyenlőtlenségek esélyeit növelik. Mindez erőteljes szakítópróbának tesz ki az önkormányzati elveken alapuló gazdálkodási rendszert.

Falvaink életében egyre inkább nyilvánvalóvá válik, hogy a magántulajdon csak azzal válhat a kis közösségek gazdasági alapjává, ha a befektetett tőke profitot is hoz, ha a saját földjét művelő egyén jövedelmet (pozitív földjádékot) realizál. Tehát agrárreform nincs profit és földjádék lehetősége nélkül.

A székelyföldi falvakban tapasztalható, hogy a falusi ember „újból” kételkedő és bizalmatlan, sőt az utóbbi időben közömbös lett a hatalommal szemben. Az okok sokrétűek. Régióinkban a falusi magántermelők egyaránt értékesítési, jövedelmezőségi és finanszírozási gondokkal küzdenek.

A helyi önkormányzatok által ösztönzött falusi iparfejlesztés terén a foglalkoztatás bővítése kerülhet előtérbe. Mivel a munkaerő egyoldalú szakképzettségén nehéz alapvetően változtatni, az életképes székelyföldi falvakban a szerkezetváltást követő átképzések során a konvertálható szakismeretekre kell a hangsúlyt fektetni.

Érdekes, hogy a civil szerveződésekkel szemben a közigazgatás (még sokszor az önkormányzatok is) bizalmatlan. Nem alapoz cselekvő részvételükre. A civil szféra útja még a kezdeti lépéseknél tart. A regionális politika részét jelentő településpolitika funkcionális zavarára jellemző, hogy az állam egyre inkább a lakosságra hárítja a településfejlesztés gondjait, költségeit. Így egyelőre nem beszélhetünk funkcióképes önkormányzatról.

A jövőt körvonalazni, előrehozni közismerten nagyon nehéz. A jelenlegi trendvonalak sokirányú jövőképet vetítenek elénk. Mindezek ugyanakkor sok csapdát is rejtene. A stratégiai célok mögött térségünkben értelmezhető fejlesztési tartalmat is látni kell. A „mit akarunk” létrehozni tehát elvezet a „hogyan akarjuk” módszertani felismerésig. A túlfeszített absztrakciók sem vezetnek reális megoldásokhoz: az egypólusú világunkban egyre több a bizonytalanság.

A településfejlesztés mindig is a gazdasági reálfolyamatok függvénye volt és maradt. A kedvezőtlen tendenciák ma nyilvánvalóak, és egy új tervezési szakaszban át kell értékelnünk elveinket és lehetőségeinket. Lakásfejlesztés vagy közműépítés, infrastruktúra vagy tiszta környezet ellentmondásai révén sokasodhatnak a megoldandó problémák.

Új stratégiára van szükség, ahol az extenzív fejlődési tendenciák mellett a minőségre is figyelnek. A gazdaságosság nem lehet a szűk körű hasznosság kifejezője. Sokszor a célok, a tervek és jogi szabályozások nem esnek egybe. Különösen az időtényezőre kell odafigyelni, vagyis arra, hogy mit hoz a jövő. Ez a mindenkori gazdaságpolitika függvénye is.

A székelyföldi régió (Kovászna megye) regionális fejlesztési lehetőségeinek felvázolásával éppen a közösségi erőforrásokra helyezi a hangsúlyt. Nem vitás, hogy minden helyi közösségnek egyenlő esélye van/lehet Gondoljuk csak az önszerveződő csoportokra, civil szerveződésekre, gazdakörökre, egyesületekre, az új szövetkezeti formák megvalósítási módozatainak feltárására.

A régiófejlesztés (terület- és településfejlesztés) scenáriójának szakaszonkénti tematikus felvázolása, és ezáltal a regionális identitás erősítése igen fontos követelmény.

Székelyföld meglévő és leendő tájszervező funkcióinak erősítése, illetve fejlesztése feltételezi a helyi erőforrások korábrinál nagyobb és színvonalasabb mértékű felhasználását. Több helyen javaslatokat fogalmaztam meg az erőforrások közép- és hosszú távú felhasználására. A konkrét elemzés, az elkészült általános településfejlesztési koncepció alapja lehet az ágazati fejlesztési tervek összehangolásának, a közép- és hosszú távú feladatok megfogalmazásának. Tehát mindenütt a főbb fejlesztési irányokat próbáltam kikapintani, azokat a részletes tervek elkészítéséhez megfogalmazni.

A KUTATÁSHOZ KAPCSOLÓDÓ PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE

Tudományos cikk:

1. Botos Attila, A romániai mezőgazdaság jellemzői az átalakulás után 1996, Gazdálkodás 3 sz. xl évf. issn 0046 – 5518, 86-89 p.
2. Botos Attila, Erdély: tények és falvak 1999/1, Magyar Mezőgazdaság 54 évfolyam, 19 p.
3. Botos Attila, Regió és vidékfejlesztés Romániában. 2004, Erdélyi társadalom ISSN 1583-6347 5-6 p.
4. Botos Attila, Zsarnocvai Sándor, Szabó Lajos Regional Development in Norths Italy. 2005, Buletin of the University of Agricultural Sciencies Gödöllő ISSN 1586-4502

Tudományos konferencián elhangzott előadások és kiadványban megjelentetve:

1. Botos Attila, Üzemszervezés a román mezőgazdaságban 1997 III ifj. tud. fórum, Keszthely, 289-292 p.
2. Botos Attila, Térségfejlesztési lehetőségek Székelyföldön (Romániában) A térségfejlesztés vezetési és munkaszervezési összefüggései, Debrecen 1997, 68 p.
3. Botos Attila, A társadalmi gazdasági helyzetre ható demográfiai folyamatok Kovászna megyében. Vállalati környezet és alkalmazkodás az élelmiszertermelésben c. GTK 10. évf. 1997, 19-20 p.
4. Botos Attila, Regionális fejlesztés Kovászna megyében Mezőgazdaság és vidékfejlesztés című VI. Nemzetközi Agrárökonómiai Tud. Napok Gyöngyös ISBN 9638140712, 126-130 p.
5. Botos Attila, Vidékfejlesztés Erdélyben 1998, Keszthely PATE Georgikon napok XL ISBN 9639096334, 384-385 p.
6. Botos Attila, A munkanélküliek helyzete Kovászna megyében, PATE V. Ifjúsági Tud. Fórum, Keszthely, 348-352 p.
7. Botos Attila, A kis és közepes méretű vállalkozások helyzete a román agrárágazatban 1999 XLI Keszthely ISBN 963909640, 196-200 p.
8. Botos Attila, Regionális fejlesztési lehetőségek vizsgálata Romániában, Kovászna megyében, Vision-2000/II, 125-136 p.
9. Botos Attila, Az agrárágazat fejlődése 1990-1999. 2000, Tusnádfürdő, Székelyföld 2000 Konferencia, Kulturális Térségek szerepe a regionális fejlesztésben, 6-9 p.

Idegen nyelven

1. Botos Attila, Situation and development outlook of Transylvanian agriculture, International Conferente of Phd Students, Miskolc.17-21 p.1997/642 ME.
2. Botos Attila, Aktuálna strategía polnoho spodarskych podnikov, Postkommunistických statoch stredney europy, Ostrava, 1997, 39-42 p.
3. Botos Attila, Development of agricultural economy in transilvania 1998, Conference Babes Bolyai –Cluj Napoca.
4. Botos Attila, Regional agricultural development potentials in Kovaszna Country 1999, 2 International Conference of Phd studens, ISBN 963661377X 27-30 p.

Egyéb publikációk:

1. Botos Attila, 1998-2003 OTKA KUTATÁSI PÁLYÁZAT regionális térségfejlesztési lehetőségek közép-kelet európai országokban különös tekintettel Székelyföldön, 150 p.Botos Attila Sepsiszentgyörgyi Babes Bolyai Tudomány Egyetem kihelyezett tagozatán megjelent publikációk.
2. Kommunikáció a közigazgatásban 2002, 85 p.
3. A helyi önkormányzatok szerepe a szociális kérdések megoldásában, 2002, 95p.
4. A helyi tanács köztisztviselőinek kapcsolata a középszintű vezetéssel, 2002, 110 p.
5. A felső homoródmente mikrorégió fejlesztési lehetőségei, 2003, 93 p.
6. Az adórendszer és a költségvetés kapcsolata, 2003, 89 p.
7. Szociális problémák az árvaházakban, 2003, 83 p.

Jegyzet idegen nyelven:

8. Dr. Márton Albert- Botos Attila Finanțe Publice 2004, 120p.